

مرتفع ترین شعله‌ها در مهیب ترین آتش سوزی

اطفائیه به جای گورستان

■ موضوع: نخستین ایستگاه رسمی آتش نشانی تهران
■ موقعیت: میدان حسن آباد

تندیس «بردشیر» که به عنوان نمادی از جانفشانی و فداکاری آتش نشانان شهید در حادثه پلاسکو مقابل ایستگاه آتش نشانی حسن آباد نصب شده، براننده نخستین ایستگاه رسمی آتش نشانی تهران است؛ کهنه ایستگاهی که تابلویی از تصاویر شهدای آتش نشان را هم در دل خود جای داده و به اندازه یک قرن از ماموریت‌ها و عملیات‌های آتش نشانی خاطره دارد.

اگر چه نخستین ایستگاه آتش نشانی یا همان اداره اطفائیه قدیم، بین سال‌های ۱۳۰۴ تا ۱۳۰۶ در گاراژ حسینی، واقع در خیابان ری، شروع به فعالیت کرد، اما باید ایستگاه آتش نشانی میدان حسن آباد را نخستین ایستگاه رسمی آتش نشانی تهران نامید. تاریخچه این ایستگاه اما با گورستان تاریخی حسن آباد گره خورده است. علیرضا زمانی، تهران پژوه دربار چگونگی ساخت نخستین ایستگاه آتش نشانی تهران می‌گوید: «مکان ایستگاه آتش نشانی، گاراژ حسینی اجاره‌ای بود. پهلوی اول برای اینکه ایستگاه آتش نشانی صاحب مکانی ثابت شود، روی قبرستان محدوده شمال غربی میدان حسن آباد دست گذاشت و با تخریب آن گورستان قدیمی، ایستگاه آتش نشانی حسن آباد را به عنوان نخستین ایستگاه رسمی تهران تاسیس کرد. گورستان حسن آباد قدیمی ترین گورستان تهران بود که البته ظرفیتش پس از دوران قحطی جنگ جهانی اول تکمیل شد و با گسترش شهر در محدوده شهری قرار گرفت.»

زمانی درباره علت انتخاب گورستان حسن آباد برای ساخت ایستگاه آتش نشانی می‌گوید: «در دوره پهلوی اول و در روند توسعه شهر، شماری از گورستان‌های قدیمی و متروکه تهران تخریب و به جای آن اماکن عمومی مانند بانک، مدرسه و... ساخته شد. زمین گورستان حسن آباد نیز به دلیل نزدیکی به مناطق و اماکن حساس حکومتی و شهری محلی مناسب برای ساخت ایستگاه آتش نشانی بود؛ چراکه در این صورت می‌شد در سریع‌ترین زمان ممکن به حوادث احتمالی در اماکن و ساختمان‌های مهم آن محدوده رسیدگی کرد.»

زمانی درباره امکانات و تجهیزات نخستین ایستگاه آتش نشانی پایتخت می‌گوید: «اولین ایستگاه آتش نشانی تهران تجهیزات و امکانات چندانی برای پوشش دادن تمام منطقه نداشت. تجهیزات این ایستگاه سال ۱۳۰۷ شامل یک دستگاه آبیابش بزرگ، ۴ دستگاه آبپاش کوچک و ۵ دستگاه اطفای حریق بود که همگی توسط اداره بلدی از کشور آلمان خریداری شده بودند.»

آتش نشانی تهران برای مهار شعله‌های آتش همه نیروهایش را بسیج کرد و از ایستگاه‌های آتش نشانی کرج، دماوند و فیروزکوه کمک گرفت و در نهایت بعد از ۳ روز، عملیات با موفقیت به پایان رسید. ملکی درباره شدت بزرگ‌ترین آتش سوزی تاریخ تهران می‌گوید: «آتش سوزی به حدی عمیق بود که حرارت به فاصله ۱۲۰ متری می‌رسید و یکی از ماشین‌های آتش نشانی بر اثر شدت حرارت آتش گرفت که با کمک تجهیزات مهار حریق، خاموش شد. تردیدی وجود ندارد که طی ۳۰ سال گذشته چنین آتش سوزی گسترده‌ای در تهران رخ نداده و شاید با آتش سوزی انبار بانک ملی در سال ۱۳۴۱ هم قابل قیاس نباشد. در این حادثه شعله‌های آتش چنان زبانه کشیده بود که از قم به سازمان آتش نشانی تهران تماس گرفتند و دلیل دود غلیظی را که در آسمان تهران دیده بودند جویا شدند.»

■ موضوع: بزرگ‌ترین آتش سوزی تاریخ تهران
■ موقعیت: کهریزک، سه راه بالایشگاه

از آتش سوزی انبار فرش بانک ملی که در سال ۱۳۴۱ به وقوع پیوست به عنوان بزرگ‌ترین آتش سوزی تاریخ پایتخت نام برده شده، اما حادثه‌ای که تابستان ۱۴۰۰ در پالایشگاه نفت تهران رخ داد، روی آن خط بطلان کشید. آتش سوزی مهیب پالایشگاه نفت تهران در مقایسه با سایر آتش سوزی‌های تاریخ تهران از درجه اهمیت بالاتری برخوردار است و روایت‌های عجیب و تکان دهنده‌ای درباره این حادثه وجود دارد. جلال ملکی، سخنگوی سازمان آتش نشانی تهران درباره حجم بزرگ‌ترین آتشی که به جان تهران افتاد، می‌گوید: «در محوطه پالایشگاه نفت تهران ۷ مخزن استوانه‌ای بود که هر کدام چند میلیون لیتر ظرفیت داشت.

چند مخزن که حاوی مواد قابل اشتعال بود، دچار آتش سوزی شد و احتمال ریزش آنها بر اثر بالا رفتن حرارت ناشی از آتش سوزی وجود داشت که خوشبختانه این اتفاق رخ نداد. چند متر آن طرف تر، ۳ مخزن کرومی شکل وجود داشت که ارتفاع آنها به یک ساختمان ۸۷ طبقه می‌رسید و هر کدام از آنها چند میلیون لیتر ظرفیت ذخیره سازی مواد قابل اشتعال را داشت.

وقتی نیروهای آتش نشانی به محل حادثه رسیدند، آتش سوزی داشت به مخازن کرومی شکل سرایت می‌کرد و ارتفاع شعله‌های آتش به ۱۵۰ متر هم می‌رسید.»

برای پی بردن به عمق حادثه پالایشگاه نفت تهران کافی است ارتفاع ۴۳۰ متری برج میلاد را در نظر بگیرید و شعله‌های ۱۵۰ متری آتش را با آن مقایسه کنید.

اختراع امدادگر تهرانی و نجات ۱۶۰ انسان

و آن را در بیابان‌های اطراف تهران تست کردیم که نتیجه مثبت بود.»
ساخت دستگاه زنده یاب توسط یکی از نیروهای آتش نشانی، ماموریت‌های امداد و نجات در بحبوحه بمباران‌های تهران را به کلی دگرگون کرد و جان ده‌ها نفر از اهالی تهران را در آخرین روزهای دفاع مقدس نجات داد. امدادگر قدیمی آتش نشانی در این باره می‌گوید: «طبق آمار و ارقامی که به ثبت رسیده با کمک این دستگاه ۱۸۳ نفر از زیر آوار بیرون کشیده شدند که حدود ۱۶۰ نفر از آنها زنده بودند. بعد از پایان دوران دفاع مقدس از روی نخستین دستگاه، ۴ دستگاه دیگر ساختم که در ایستگاه‌های مختلف آتش نشانی به کار گرفته شد. دستگاه زنده یاب در چهارمین جشنواره خوارزمی مقام نخست را کسب کرد و در همان جشنواره لوح تقدیری از طرف رهبری که رئیس جمهوری وقت بودند، دریافت کردم.»

■ موضوع: ساخت نخستین دستگاه زنده یاب
■ موقعیت: ایستگاه ۸ آتش نشانی

ساخت دستگاه زنده یاب در اوج بمباران تهران توسط هواپیماهای عراق خبری بود که در بحبوحه دفاع مقدس دهان به دهان چرخید و به روزنه‌امیدی برای یافتن افرادی که زیر آوار می‌ماندند، تبدیل شد. مرتضی خلیل پیمما، یکی از نیروهای امداد رسان آتش نشانی در آن سال‌ها، کسی بود که این دستگاه را اختراع کرد و در آن روزهای پرتلاطم جان ده‌ها نفر از کسانی را که بعد از بمباران مناطق مسکونی تهران زیر آوار مانده بودند، نجات داد. خلیل پیمما به عنوان نیروی امدادی آتش نشانی تهران در جبهه‌های جنوب حضور داشت و بعد از پایان ماموریتش و بازگشت به تهران در ایستگاه ۸ آتش نشانی تهران مستقر شد. بازگشت مرتضی خلیل پیمما از جبهه با